

Василь Шуляр,
ORCID iD 0000-0001-8643-0105
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії й методики мовно-
літературної та художньо-естетичної освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
vasyl.shuliar@toippro.mk.ua

ЛІТЕРАТУРНІ КОМПЕТЕНТНІСНІ ВПРАВИ ЗА ПОЕЗІЄЮ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «РОЗРИТА МОГИЛА»: ТЕХНОЛОГІЯ КОНСТРУЮВАННЯ

У науковій статті здійснено психолого-педагогічний аналіз компетентнісних вправ. Виокремлено досвід науковців-методистів за цим напрямом. Проаналізовано низку понять. Запропоновано авторське розуміння «компетентнісні літературні вправи», «медитативна елегія». Вправи розроблено за віршем Тараса Шевченка «Розрита могила».

Зроблено психологічний коментар читацької компетентності за Н. Чепелевою. Складниками читацької компетентності є: когнітивний, комунікативний, операціональний. Характеристики і складники здійснено на засадах філософії тріадності. Змістове наповнення кожного складника представлено з позиції методики літератури. Набір компетентностей учнів-читачів, запропоновані Т. Яценко, автор наповнив своїм розумінням.

Уперше запропоновано класифікацію компетентнісних вправ: літературні запитання, завдання, задачі. До кожного типу подано визначення, виокремлено види, розроблено структуру. Літературні вправи супроводжує методичний коментар.

Акцент зроблено на ціннісно-етичний компонент у формуванні інтелігентних учнів-читачів. Для літературного заняття використано твердження І. Дзюби. Ціннісно-етична норма медитативної елегії визначена як «слава козацька, слава України».

Ключові слова: компетентнісні вправи і їхні типи; компетентнісні завдання; компетентнісні запитання; медитативна елегія; читацька компетентність.

© Шуляр В. І., 2024

Осягнення значущості компетентнісного підходу в Новій українській школі означено у відповідній Концепції (Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа, 2016). Розроблення літературних компетентнісних вправ зокрема потребують глибинного вивчення та осмислення на рівні складників технології конструювання таких вправ. Нинішній рік – рік Тараса Шевченка. У текстах Кобзаря, у його імперативах закономірно практично в кожному слові програму дій

для кожного / кожної істинного / істинної українця / українки, які завжди є і будуть затребуваними. На жаль, вияскравлення їх, прочитання творів поета не завжди відповідають духовно-енергетичній і ціннісно-етичній стратегіям. Прикро, що в розроблених моделях уроків учителів-практиків є або спримітизовані запитання і завдання, або вони не відповідають вимогам компетентнісної освіти, або спрощено потрактовують сенси й цінності, з якими автор звертався до нащадків.

Актуальність статті полягає в необхідності з'ясувати особливості технології конструювання компетентнісних літературних вправ; важливості вияву й аналізу напрацьованих моделей у системі компетентнісної літературної освіти; можливості виявлення ступеня трансформації авторської технології конструювання компетентнісних вправ у систему шкільної літературної освіти; розробленні зразків компетентнісних літературних вправ на прикладі вірша Тараса Шевченка «Розрита могила».

Об'єктом дослідження є технологія конструювання компетентнісних літературних вправ.

Предметом дослідження є компетентнісні літературні вправи та особливості й складники технології їхнього конструювання за віршем Тараса Шевченка «Розрита могила».

Мета та основні завдання статті

Мета роботи – розкрити специфіку конструювання компетентнісних літературних вправ, спрямованих на формування інтелігентних учнів-читачів, які здатні поцінувати / тлумачити / аналізувати медитативну елегію Тараса Шевченка «Розрита могила».

Визначена мета вимагала в ході дослідження виконання **таких завдань**:

- проаналізувати базові поняття: «читацька компетентність», «компетентнісні вправи», «типи компетентнісних вправ», «компетентнісні запитання», «компетентнісні завдання», «компетентнісні задачі», «медитативна елегія» для побудови моделі й класифікації компетентнісно зорієнтованих літературних вправ;
- з'ясувати особливості технології конструювання компетентнісних літературних вправ за літературною темою;
- запропонувати класифікацію компетентнісних літературних вправ;
- розробити зразки компетентнісних літературних вправ за елегією Тараса Шевченка «Розрита могила»;

- підготувати рекомендації щодо вивчення поезії Тараса Шевченка «Розрита могила» з урахуванням компетентнісної літературної стратегії.

Компетентнісна літературна стратегія організації освітнього процесу в системі шкільного навчання потребує осмислення й аналізування різних підходів. Нова українська школа та модельні програми компоненту «Літератури» визначають мету суб'єктів літературної освіти як «розвиток компетентних учнів-читачів, прилучення їх до високохудожніх надбань класичної та сучасної української літератури...» (Модельна навчальна програма «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти, 2023). Однозначності в її реалізації серед науковців і практиків немає, особливо в частині застосування методик і технологій. Із різноманіття запропонованого маємо визначити ті методи, прийоми і засоби, що безпосередньо працюють на реалізацію мети. А також визначитися із методиками і технологіями, які передбачають формування інтелігентного / компетентного / розвинутого читача. Читацьку компетентність учені потрактовують по-різному. Звернемося до праць психологів. Фундаментальні дослідження Наталії Чепелевої щодо особливостей читача, зокрема і компетентного, провідною характеристикою визначають здатність учнів-читачів до ефективної роботи з текстом художнього твору. Цю засадничу норму враховуємо для реалізації творочентризму в системі шкільної літературної освіти та під час вивчення художніх творів. Читацьку компетентність Н. В. Чепелева потрактовує як «систему якостей особистості, інтелектуальної та операціональної сфер читача, які дозволяють йому ефективно вступати у взаємодію з будь-яким твором, міняючи, залежно від цілей читання, жанру твору, стратегії сприймання та розуміння тексту, оперувати його елементами, вести діалог із ним» (Чепелева Н. В., 2015, с. 64).

Провідні характеристики (за Н. В. Чепелевою) ми подаємо логіко-семіотичною моделлю (рис. 1) на основі філософії триєдності (тріадності).

Рис. 1. Характеристики читацької компетентності за Наталією Чепелевою

Джерело: авторський варіант моделі

Учена зазначає, що читацька компетентність, із позиції психології, містить три основних блоки якостей. Вони можуть між собою взаємодіяти або ні. Від цього буде

залежати якість читацької діяльності. Відразу подаємо логіко-семіотичну модель за філософією триєдності (рис. 2), а далі додамо коментарі.

Рис. 2. Складники читацької компетентності за Н. В. Чепелевою, 2015

Джерело: авторський варіант моделі

Складники читацької компетентності, що запропонувала Наталія Чепелева, стали базовими в нашій моделі (рис. 2). Ми використали їхні назви, а змістове наповнення подали з позиції методики літератури.

Когнітивна компетентність учнів-читачів містить у собі лінгвістичну компетентність. Вона передбачає знання учнів-читачів рідної мови (державної) або/ї іномовну компетентність. Учні-читачі, що володіють різними мовами, набагато легше читатимуть в оригіналі художні твори. Набуття лінгвістичних навичок забезпечить школярам поповнення словникового запасу, розуміння побудови мовних конструкцій (речень, текстів), здатність визначати їхнє значення та смислові відтінки. «Текстове знання» (за Н. В. Чепелевою) як складник когнітивної компетентності передбачає ознайомлення з теорією тексту, забезпечує розуміння структури / композиції / способів кодування інформації в тому чи іншому художньому творі. Фонове знання (за Н. В. Чепелевою) як частина когнітивної компетентності сприяє розумінню прихованих натяків, викликатиме асоціації за прочитаним. Володіння ними стануть реальністю, якщо учні-читачі набуватимуть навичок суміжних дисциплін / предметів / галузей. Такі інтегровані знання забезпечать культурологічне прочитання художніх творів. У комплексі означена компетентність надасть можливість учням-читачам глибинно проникати в тканину художнього твору. За таких умов учні-читачі одержуватимуть емоційний заряд й естетичне задоволення, демонструватимуть особистісне прочитання / проникнення / тлумачення змістів і смислів художнього твору.

У поданій вище моделі (рис. 2) другим складником читацької компетентності є **комунікативна компетентність**. У процесі організації читацької діяльності (керованої або/ї самостійної) вчителів літератури важливо звернути увагу на те, як саме учні-читачі вибудовують діалог із художнім твором. Для забезпечення діалогової платформи літературного заняття важливо: 1) враховувати настанову на діалог із автором художнього твору, 2) вступати у взає-

модію з ним через набуття навичок ставити запитання до автора, художнього твору та знаходити приховані запитання (це можуть бути риторичні (або за В. І. Пахаренком – *патетичні*) фігури: запитання, звертання, оклик (вигук), заперечення, ствердження (Пахаренко В. І., 2007, с. 108–109), 3) виявити вміння передбачати подальший розвиток сюжету (прийом «передбачення»), 4) висувати гіпотези і відшукувати низку прикладів із художнього твору для підтвердження / спростування / доведення власної думки; 5) виявляти здатність до міжтекстового прочитання художнього твору, відшукувати міжтекстуальні характеристики / приклади художнього твору (або «міжтекстова компетентність» за Н. В. Чепелевою); 6) виявляти здатність занурюватися в загальнокультурний контекст, набувати досвіду спілкування з іншими текстами на основі прочитання художнього твору; 7) демонструвати особистісне сприйняття / прочитання / тлумачення художнього твору; 8) виокремлювати базові й додаткові мотиви / проблеми, порівнюючи з іншими художніми творами зарубіжної літератури або/ї національних меншин; 9) будувати зв'язне монологічне / діалогічне / полілогічне висловлювання / тексти за прочитаним художнім твором; 10) виявляти та робити персональний вибір ціннісно-етичних норм, що закладені в тексті про письменника, у діях літературних персонажів, у художньому творі в цілому з метою побудови власної ціннісно-етичної поведінкової моделі.

Операціональний складник читацької компетентності або **операціональна компетентність** передбачає: 1) набуття навичок та демонстрування власної техніки читання; 2) володіння нормами виразного / майстерного / художнього читання літературного твору; 3) демонстрування різних навичок читання / переказування / відтворення текстів, художніх творів із застосуванням технічних засобів (аудіо, відео, фільмування, презентації різних типів тощо); 4) побудову висловлювання за алгоритмом / конструктивно / довільно; 5) набуття навичок виконувати компетент-

нісні літературні вправи із використанням додаткових джерел, засобів усережжя, електронних застосунків тощо; б) візуалізування із застосуванням різних прийомів прочитання художніх творів та власної відповіді або/і виступу (ілюстрування, озвучування, опредмечування описаних явищ / подій із використанням речових предметів, символів, образів тощо).

Авторський колектив Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України під керівництвом д.пед.н. Т. О. Яценко запропонував свій варіант розуміння поняття «читацька компетентність як предметна». Потрактовано його в такий спосіб: «... це інтегрований результат навчальних досягнень учнів-читачів, пов'язаних із читацькою діяльністю; здатність до осмисленого здобуття предметних знань і вмінь, передбачених конкретною програмовою навчальною темою та шкільним курсом літератури загалом; система ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів; здатність учня-читача до цільового застосування комплексу предметних знань, умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях. Структурні компоненти читацької компетентності: культурний, літературознавчий, інтерпретаційний, аксіологічний, творчо-мовленнєвий» (Модельна навчальна програма «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти, 2023).

І психологи, і методисти (Михальчук Н. О. (2012), Чепелева Н. В. (2015), Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. (2020), Гладишев В. В., Паламар С. П., Назаренко Л. А. та ін.) суголосні в розумінні поняття «читацька компетентність». Спільним для них є: інтегральний результат; читацькі якості і характеристики, якими мають оволодіти учні-читачі; система ціннісних й етичних норм, що забезпечуватимуть формування інтелігентного читача (*автор запропонував це поняття у 2004 році – прим. наша*), здатного вибудувати власну ціннісно-етичну поведінкову модель як Я-особистість, Я – Людина куль-

тури.

Компетентнісний підхід до вивчення літератур у системі шкільної освіти став предметом вивчення низки авторів: Бійчук Г. Л., Братко В. О., Логвіненко Н. М., Тименко В. М., Фасоля А. М., Шевченко З. О. (*авторський колектив подано за абеткою – прим. наша*) (2017). Авторський колектив запропонував розуміння понять «компетенції», «компетентності», «ЗУНИ» в системі літературної освіти (Фасоля А. М., 2014; 2017, с. 8), вивчення літератури на засадах компетентнісного підходу (Паламар С. П., 2017, с. 29), особливості навчання української літератури в культурологічному контексті (Братко В. О., 2017, с. 38). Висловлені позиції представлено в публікаціях (Шуляр В. І., 2022).

Набір компетентностей учнів-читачів збережено за Модельною програмою Т. О. Яценко, а змістове наповнення та структура й складники визначено в авторських публікаціях.

Для досягнення поставленої мети здійснено вивчення та аналіз понятійного апарату. У контексті предмета дослідження виявлено, що педагоги, методисти по-різному вживають поняття «компетентнісні вправи». Аналіз праць демонструє різноманіття вживання цього поняття: «педагогічні задачі контекстного типу» (Желанова В. В., 2012, с. 149); «педагогічні задачі контекстного спрямування» (Дудник О. М., 2019, с. 145); «дидактично-рефлексивні задачі» (Лозенко А., 2010, с. 77); «навчально-професійна задача; рефлексивна задача» (Барабаш О. Д., 2014, с. 47); «компетентісно орієнтовані завдання» (Курач Л. І., Фідкевич О. Л., 2016, с. 52); «педагогічна задача» (Матвієнко О. В., 2001, с. 11); «компетентісно зорієнтовані завдання» (Фасоля А. М., 2014, с. 14); «компетентісно орієнтовані завдання» (Гич Г. М., 2022, с. 6).

Проаналізовані праці вчених спонукали нас до спільного використання понять, водночас до можливості вибудувати власну типологію вправ у системі компетентнісної літературної освіти.

Узагальнювальним поняттям до про-

блеми літературної компетентнісної освіти школярів обираємо «вправи», уживаючи його як загальне, об'єднувальне до видів компетентнісно зорієнтованого навчання. Будуватимемо його на засадах проблемного вивчення літературного матеріалу та компетентнісно-діяльнісної співпраці суб'єктів літературної освіти.

Вправа як поняття передбачає розвиток певних якостей учнів-читачів, опанування читацькими навичками через низку спеціальних дій / активностей / норм, щоб стати вправним / компетентним / інтелегентним читачем-особистістю, людиною читацької культури.

Компетентнісні вправи в системі організації **проблемної технології** вивчення літературного матеріалу та їхні типи:

- **компетентнісно зорієнтовані літературні запитання** (КЛ 3п);
- **компетентнісно зорієнтовані літературні завдання** (КЛ 3в);
- **компетентнісно зорієнтовані літературні задачі** (КЛ 3д).

Класифікацію компетентнісно зорієнтованих вправ (**КЛ Впр**) подаємо так:

- 1) **літературні вправи** (предметні);
- 2) **літературно-мистецькі вправи** (міжпредметні);
- 3) **міжгалузеві літературні вправи** (за освітніми галузями).

Цікавий досвід конструювання компетентнісних вправ подано у збірнику Г. М. Гич і творчої групи «Формування та розвиток ключових і предметних компетентностей учнів на заняттях зарубіжної літератури в умовах переходу до НУШ» (Гич Г. М., 2022).

Компетентнісно зорієнтовані літературні вправи (запитання, завдання, задачі) (КЛ Впр) – інструментарій, що забезпечує формування не тільки здатності учнів-читачів застосовувати літературні знання, уміння і навички під час вивчення літературної теми, а й вводити їх у систему організаційно-діяльнісних, практико-діяльнісних, творчо-діяльнісних, рефлексивно-оцінних дій як суб'єктів літературної освіти.

Їх узгоджено з набором 11 ключових

компетентностей, 11 наскрізними навичками, 5 читацькими (предметними) компетентностями та 4 групами навчальних результатів.

КЛ Впр виконують функції:

- **навчальну** (набуття певних компетентностей узагалі, умінь і навичок зокрема);
- **контрольовальну** (вимір рівня набуття компетентностей узагалі, умінь і навичок зокрема, а також норм тощо);
- **рефлексивну** (здатність до самооцінювання);
- **компенсаторну** (розвиток, удосконалення набутих компетентностей узагалі, умінь і навичок зокрема).

Літературні / літературознавчі / лінгвістичні компетентнісно зорієнтовані вправи – особливий тип варіативних літературних вправ, виконання яких потребує *нових* предметних і загальнонавчальних знань, умінь і норм від учнів-читачів для розв'язання проблемної ситуації або/і суперечки.

Такі вправи є варіативними і зорієнтовані на літературний розвиток учня-читача та рівень його навчальних досягнень. Вони (вправи) передбачають виконання низки дій в умовах самостійної читацької пізнавальної діяльності школярів або/і за участі тренера / наставника / учителя-організатора співпраці суб'єктів літературної освіти.

Компетентнісно зорієнтовані літературні вправи (компетентнісні літературні запитання, завдання, вправи) (**КЛ Впр**) мають свою класифікацію за складниками: *когнітивний, діяльнісний і ціннісно-етичний*.

Когнітивний складник КЛ Впр передбачає виокремлення проблеми та з'ясування / виявлення знань / фактів / прикладів для її розв'язання, досягнення читацького результату / продукту.

Діяльнісний складник КЛ Впр полягає в пошуку способів розв'язання проблеми, критичного підходу до дій / думок / ставлень у процесі тлумачення художнього

твору або/і літературно-критичного матеріалу під час читацької діяльності. Учні-читачі мають вивірити свої думки / твердження / оцінки, щось уточнити, зробити свій вибір, власну дію, щоб досягти планованого читацького результату.

Ціннісно-етичний складник КЛ
Впр передбачає набуття навичок / досвіду виявляти ціннісні поведінкові моделі за фактами з біографії письменника, за текстом художнього твору в цілому або з описів про літературних героїв / персонажів та висловлювати свою читацьку або/і громадянську позицію. В ідеалі ціннісно-етичний складник має засвідчити, як учні-читачі в реальних діях / житті дотримують поведінкову модель Людини Культури. Її реалізація має демонструвати, наскільки реальний набутий досвід жити і діяти за вищими духовними законами є нормою життєдіяльності учнів-читачів.

Компетентнісно зорієнтовані літературні запитання (КЛ 3п) – вид вправи, що містить проблему, яка потребує розв'язання / обговорення / дослідження під час читацької діяльності школярів із художнім твором або/і літературно-мистецьким (літературознавчим) матеріалом, передбачає пошук учнів-читачів відповіді на поставлене питання.

Компетентнісно зорієнтовані літературні запитання (КЛ 3п), зазвичай, вирішують словесним (аналітико-вербальним) способом і не потребують обов'язкового письмового фіксування.

Компетентнісно зорієнтоване літературне завдання (КЛ 3в) – вид інтегративної вправи, що змодельована як літературознавча (літературно-мистецька) конструкція, яка передбачає формування читацьких навичок, ключових і предметних компетенцій і наскрізних умінь, здатність діяти як у стандартних, так і нетипових читацьких ситуаціях для розв'язання закладених у художньому творі протиріч / суперечностей / проблем.

Компетентнісно зорієнтоване літературне завдання (КЛ 3в) виконують переважно практичним способом, із напрацюванням читацького літературного продукту

в усній або/і письмовій формі.

Архітектоніка компетентнісно зорієнтованого літературного завдання:

1. Визначення / виокремлення / розроблення аспекту (-ів) компетентності, що підлягатиме (-уть) формуванню або/й оцінюванню (мотиви і стимули).

2. Опрацювання фрагментів художнього твору (-ів) / пошук літературознавчих (літературно-мистецьких) джерел для реалізації планованої читацької діяльності та досягнення результату (тексти художніх / літературознавчих творів / текстів).

3. Літературний (літературно-мистецький) продукт / результат читацької діяльності, який увідповіднюється до заданої моделі відповіді, шкали, зразку, інструкції тощо та можливістю до само-/ взаємооцінювання суб'єкта літературної освіти (зразки / шкала оцінювання).

Компетентнісно зорієнтована літературна задача (КЛ 3д) – вид вправи як уявна знаково-описова модель певної ситуації, як мовне формулювання / опис проблеми за художнім твором зі специфічною структурою, що потребує розв'язання / вирішення.

Компетентнісно зорієнтовані літературні задачі (КЛ3д) здебільшого передбачають відповідні дослідницькі дії з поетапним рухом учнів-читачів до напрацювання особистісного й соціально значущого читацького продукту. *КЛ3д* переважно будуть межувати між різними типами: **літературні** (предметні), **літературно-мистецькі** (міжпредметні), **міжгалузеві літературні вправи** (за освітніми галузями).

Структура компетентнісно зорієнтованої літературної задачі (КЛ 3д):

1. Мотиваційний опис ситуації / умови літературної задачі (мотиви і стимули).

2. Орієнтовна основа читацьких дій і співпраці з художнім твором, що зорієнтовані на досягнення планованого читацького результату за наперед сформованим зразком відповіді для використання в перспективі під час само- / взаємооцінювання (ООЧД / зразок читацького продукту).

3. Художній твір / літературознавчий текст (літературно-мистецький, міжгалу-

зевий матеріал) як джерело інформації для розв'язання заданої літературної задачі (художній твір / літературознавчий текст). Пропонуємо до розгляду / використання

стання систему таких компетентнісно зорієнтованих літературних вправ за темою для 7 класу «Тарас Шевченко. «Розрита могила».

**Тарас Шевченко
«РОЗРИТА МОГИЛА»**

**Формулювання теми КД ЛЗ з наявними компонентами:
особистість, цінність, дія, проблема (ОсЦіДіПі):**

**ГЕРОЇЧНЕ МИНУЛЕ – ЗНЕЦІНЕННЯ ЗДОБУТКІВ чи
ЗАПОРУКА ВІДНОВЛЕННЯ?
(за віршем «Розрита могила»)**

Мотто КД ЛЗ:

*Система Шевченківських цінностей вимірюється
обсягом мотивів «од гордості за минуле свого народу...
до гіркоти й плачу над нинішнім станом вітчизни...»,
містить стимули і способи «боротьби, самоствер-
дження народу»*

Іван Дзюба

**1. Компетентнісно зорієнтоване літературне запитання:
первинне читання й враження від поезії та його аналіз;
«настрій», «елегія», «медитативна елегія»**

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: підготуйте до сприйняття поезії УЧ; виявіть «настрій» вірша та читацьке враження; з'ясуйте родово-жанрову належність поданого тексту; повторіть поняття «елегія» в зіставленні з музичним текстом; з'ясуйте значення поняття «медитативна елегія»; позначте настрої символами в «Книзі див і відкриттів».

Формування літературної компетентності УЧ:

- 1. Читацька компетентність:** літературознавча, компаративна (порівняльна).
- 2. Наскрізні вміння:** критично й системно мислити.
- 3. Ключова компетентність:** культурна компетентність.

Продукт читацької діяльності: усна відповідь учнів-читачів; заповнена сторінка «образними символами» – «настрій».

Орієнтовна основа читацьких суб'єктів КД ЛЗ:

- 1.1. Яке враження справила на тебе поезія?
- 1.2. Який настрій домінує в поезії «Розрита могила»?
- 1.3. До якого роду належить цей текст?
- 1.4. Який жанр цього ліричного твору?
- 1.5. Що таке елегія? Медитація?
- 1.6. Що було поштовхом до написання медитативної елегії-вірша для Тараса Шевченка?

Методичний коментар:

Після первинного прочитання поезії (учитель або/і актор) з'ясовуємо емоційне сприйняття / враження від почутого. Учні-читачі працюють із текстом підручника, відшукуючи відповіді на питання. Вони можуть звертатися до інших джерел: хресто-

матії з критичним матеріалом, який завчасно готує вчитель, до словників, що наявні в кабінеті або підготував словесник. Варто відпрацьовувати навички безпечного використання інтернет-ресурсів, де через усережжся учні-читачі також можуть віднайти необхідну інформацію.

Словник настрою та ставлення ЛГ: розуміння; ненависть; лють; образа; жаль; схвильованість; ненажерливість; зневага; розпач; недалекоглядність; продажність; розчарування; байдужість; злобність (злоба).

Літературознавчий словничок:

Елегія – (грец. ελεγεία, від ἐλεος – журлива пісня) **1.** Один із жанрів лірики: вірш, у якому виражені настрої смутку, журби, роздуму, меланхолії. **2.** Музичний твір задумливого, сумного характеру (за Словником іншомовних слів О. С. Мельничука (<https://slovnuk.me/dict/orthography/%D0%B5% D0%BB%D0%B5% D0%B3%D1%96%D1%8F>)).

Медитація (лат. meditatio – роздум) – вірш філософського змісту, у якому автор передає свої глибокі роздуми про деякі важливі проблеми, інколи глобального значення (життя і смерть, дружба і кохання, людина і природа) (<https://ukrlit.net/info/criticism/meditation.html>)).

Медитативна елегія – вірш-осмислення, вірш-роздум про суспільно-політичні, історичні, етичні проблеми в поєднанні із зображенням конкретної ситуації, яка відіграє роль імпульсу / поштовху / почуттєве пробудження до роботи над віршем і його написання.

2. Компетентнісно зорієнтоване літературне запитання: з'ясувати факти біографії, підготуватися до сприйняття вірша

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: виявіть / відтворіть факти з життя письменника із використанням географічної карти або/ї ілюстративного матеріалу; підготуйте учнів до аналізу вірша «Розрита могила» та з'ясування причин її появи.

Формування літературної компетентності УЧ:

- 1. Читацька компетентність:** культурологічна.
- 2. Наскрізні вміння:** критично й системно мислити.
- 3. Ключова компетентність:** культурна компетентність.

Продукт читацької діяльності учнів-читачів: усні відповіді учнів-читачів; колективно заповнена контурна карта та партитура вірша.

Орієнтовна основа читацьких суб'єктів КД ЛЗ:

- 1) Місце народження.
- 2) Соціальний стан.
- 3) Перебування в пана Енгельгардта.
- 4) Подорожі Україною та Європою.

3. Компетентнісно зорієнтоване літературне запитання: з'ясувати поняття «ліричний герой» та виявити його в поезії

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: виявіть / відтворіть ліричних героїв із використанням символів або/ї ілюстративного матеріалу, розмістивши їх у «Книзі див і відкриттів».

Формування літературної компетентності УЧ:

- 1. Читацька компетентність:** літературознавча.
- 2. Наскрізні вміння:** діяти творчо, продукувати ідеї.
- 3. Ключова компетентність:** культурна (культурологічна).

Орієнтовна основа читацьких суб'єктів КД ЛЗ:

- 3.1. Хто є ліричним героєм вірша-елегії «Розрита могила»?

3.2. Між якими двома героями йде розмова?

3.3. Як ми можемо символно / образно візуалізувати ці образи? Розмістімо їх у «Книзі див і відкриттів».

Продукт читацької діяльності: усна відповідь учнів-читачів; заповнена сторінка «образними символами».

4. Компетентнісно зорієнтоване літературне запитання: з'ясувати тему вірша, його підтекстів «козацькі могили», «перевертні»

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: з'ясуйте тему вірша; виявіть підтекст «козацькі могили», хто «перевертні»; виокремте образні вислови із вірша-елегії; формуйте й удосконалюйте навички працювати з поняттями та словником.

Формування літературної компетентності УЧ:

1. **Читацька компетентність:** інтерпретаційна.

2. **Наскрізні вміння:** приймати рішення, обирати способи розв'язання ситуації.

3. **Ключова компетентність:** навчання впродовж життя.

Орієнтовна основа читацьких суб'єктів КД ЛЗ:

4.1. Про що і про кого йдеться в медитативній елегії Тараса Шевченка?

4.2. Хто ж руйнував козацькі могили? Яка їхня мета?

4.3. Що символізують «козацькі могили»?

4.4. Хто є головним ліричним героєм вірша-елегії?

4.5. Кого мав на увазі Тарас Шевченко, називаючи «перевертнями»?

Продукт читацької діяльності УЧ: усні відповіді; коментарі / тлумачення.

Літературознавчий словничок:

Перевертень, тня, ч.

1. Людина, що зрадила свої переконання.

2. міф. За народними повір'ями – людина, чаклуванням обернута на тварину або предмет; нечиста сила, що набрала вигляду кого-, чого-небудь.

3. діал. Непородиста, нечистокровна тварина; помісь.

Методичний коментар: відпрацьовуючи КмЛЗп4, учитель-словесник з'ясує тему вірша, причину руйнації могил, що символізує «козацька могила» (як символи героїчного минулого; символ слави предків, історичної пам'яті, заклику повернути втрачену волю; могила козака – символ козацької слави; мотив «слави козацької» має широкий діапазон емоційних відтінків і сенсів, змістових акцентів від «гордості за минуле свого народу ... до гіркоти й плачу над нинішнім станом вітчизни ...», а й стимул і спосіб «боротьби, самоствердження народу» (Дзюба Іван, 2008, с. 263).

Компетентнісно зорієнтоване літературне завдання:

виявіть історичні факти й увідповідніть до літературної інтерпретації;

укладіть таблицю; поясніть репліки / фрагменти монологу.

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: виявіть / відтворіть історичні факти руйнації України російською імперією; виокремте образні вислови з вірша-елегії та увідповідніть їх з історичними фактами; набувайте навичок працювати з різними текстами та укладати порівняльну таблицю; формуйте вміння трактувати репліку / фрагмент із монологу ліричного героя.

Формування літературної компетентності УЧ:

1. **Читацька компетентність:** літературознавча.

2. **Наскрізні вміння:** висловлювати власну думку.

3. **Ключова компетентність:** громадянські / соціальні.

Орієнтовна основа дій суб'єктів КД ЛЗ: заповнення порівняльної таблиці.

Продукт читацької діяльності: усні відповіді-коментарі; порівняльні таблиці.

ПРИЧИНИ РУЙНАЦІЇ УКРАЇНИ ВІД РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

№ з/п	Історичний факт	Літературна інтерпретація
1.	Історична помилка Гетьманщини, козацької старшини та її очільника Богдана Хмельницького – підписаний у 1654 р. акт злуки (об'єднання)	«Ой Богдане! Нерозумний сину!»
2.	Німецька колонізація земель Запорізької Січі після того, як її зруйнувала в 1775 р. російська імперія за часів Катерини II як історичний факт. Сам процес мав більше позитивних результатів для розвитку шкільної освіти дітей німецьких колоній, чим негативних. Єврейська спільнота поширювала й розвивала торгівлю, різні ремесла.	«Степи мої запродані Жидові, німоті»
3.	Знищення за владарювання Петра I козаків у болотах біля Фінської затоки, які розчищали місце під Петербург (1703 р.), після поразки військ Мазепи у Полтавській битві 1709 р. та падіння гетьманської столиці в Батурині	«Сини мої на чужині, На чужій роботі»
4.	Розкопки могил на території України	«І могили мої милі Москаль розриває ...»
<p><i>Висновок-коментар до репліки з монологу матері України:</i> «А тим часом перевертні Нехай підростають Та можуть москалеві Господарювати» ...</p>		<p>Потракткування учнів-читачів фрагмента з монологу України-матері:</p>
<p>СУЧАСНІ ІСТОРИЧНІ ФАКТИ РУЙНАЦІЇ УКРАЇНИ РОСІЙСЬКОЮ АГРЕСІЄЮ</p>		
1.	<i>Знищення Каховської ГЕС. Населені пункти Херсонщини, заклади освіти, життя людей в окупації та як внутрішньо переміщені</i>	«Дніпро, брат мій, висихає, Мене покидає».
2.	<i>Втрата Донецька, Луганська, Криму; окупація частини України. Родини розірвані, долі багатьох людей невідомі, людські втрати, понівечені села та міста</i>	<i>Світе тихий, краю милий, Моя Україно, За що тебе сплюндровано, За що, мамо, гинеш?</i>

Методичний коментар: узагальнювальну таблицю ми подали в заповненому варіанті. Для учнів-читачів учитель літератури вилучить праву колонку. Завдання для школярів: віднайдіть образні вислови з вірша «Розрита могили», увідповіднивши їх з історичними фактами. А також зробіть власний висновок-коментар до репліки з монологу матері України.

**5. Компетентнісно зорієнтоване літературне завдання:
Підтексти. Риторичні фігури. Метафора. Ціннісно-етичний вибір**

Завдання для суб'єктів КД ЛЗ: виявіть / відтворіть підтексти риторичних запитань; виокремте ціннісні норми риторичних фігур / метафор із вірша-елегії; набувайте навичок укладати порівняльну таблицю із виявленням читацького ставлення / позиції; формуйте вміння потрактувати фрагмент (епілог) із монологу ліричного героя.

Формування літературної компетентності УЧ:

- 1. Читацька компетентність:** аксіологічна
- 2. Наскрізні вміння:** логічно обґрунтовувати позицію.

3. Ключова компетентність: громадянська / соціальна.

Орієнтовна основа читацьких дій суб'єктів КД ЛЗ:

5.1. Перечитайте епілог діалогу – ліричного героя – прикінцеві 7 рядків медитативної елегії. З'ясуйте підтекст метафори «начетверо розкопана».

5.2. Виокремте риторичні запитання. Про що йдеться?

5.3. Яка назва вірша-елегії Тараса Шевченка? Автор використовує її в прямому чи переносному значенні? Виявіть підтексти цієї метафори.

5.4. Заповніть узагальнювальну таблицю «Ціннісно-етичні норми вірша-елегії і мій вибір».

Продукт читацької діяльності: відповідь-обґрунтування виявлених підтекстів риторичних фігур; коментар метафори; ціннісно-етичний вибір; заповнена таблиця.

ЦІННІСНО-ЕТИЧНИЙ ВИБІР ЧИТАЧА / ЧИТАЧКИ

№ з/п	Риторичні запитання / метафори	Тлумачення учнів-читачів
1.	«Що вони там шукали?»	
2.	«Що там схоронили Старі батьки?»	
3.	«Розрита могила» (Тарас Шевченко)	
Словник ціннісних норм для вибору учнів-читачів		Скарби; дорогоцінні речі; традиції; зброя; жіночі прикраси; козацька слава; воля; військові обладунки; спогади; знання як артефакти
Ціннісно-етичний вибір учня-читача / учениці-читачки		

Словничок

НАЧЕТВЕРО, присл. На чотири частини. Дуже сильно, по-варварськи, нещадно, надзвичайно брутально.

Методичний коментар: учні-читачі до правої колонки заносять свої коментарі. Із словничка ціннісних норм, по-перше, мають обрати ту цінність або/і норму, що увідовнюється до рядків поезії, по-друге, обрати цінність / норму, яка допоможе кожному / кожній учневі-читачеві / учениці-читачці вибудувати власну ціннісну поведінкову модель.

4. Компетентнісно зорієнтована літературна задача:
практично відпрацюйте теоретичні відомості через виконання умов задачі та використання, за потреби, додаткових джерел

Передзавдання: перечитайте / перегорніть сторінки підручника або / ознайомтесь із поданим нижче текстом. Щоб знайти відповідь на це питання, маєте виконати згадати / установити рік народження Кобзаря або вирахувати в інший спосіб.

Фрагмент тексту для виконання літературної задачі:

П'ятнадцятирічним кріпаком, що був власністю пана Енгельгардта, Тарас Шевченко покидає Україну й опиняється на півночі Російської імперії – у Санкт-Петербурзі. У 1843 році Тарас Шевченко повернувся на батьківщину. Тепер Тарас не тільки вільна людина, а й відомий поет, художник. Їздить Україною. Гостює в багатих, які наввипередки хотіли мати гостем такого знаного вже автора «Кобзаря». Відвідує селян, кріпаків. Спілкується зі знедоленим людом.

Умова задачі: з'ясуйте, у якому році народився Тарас Шевченко? Якого року виїхав з України? Скільки йому було років, коли повернувся? Скільки років не був удома? Які враження Шевченка після повернення? Чи змінилися вони? Які труднощі та випробування може зазнати людина, що довго перебуває далеко від своєї країни? Поясніть, як математика може допомогти нам краще усвідомити історію та значення літературних подій?

ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ

Дані	Відповіді / обґрунтування
1. Рік народження Кобзаря	
2. Рік виїзду з України	
3. Кількість років перебування за кордоном	
4. Кількість років Тараса в рік повернення	
5. Кількість років відсутності в Україні	
6. Роздуми / враження / висновки учня-читача / учениці-читачки	

У результаті проаналізованих праць та власного досвіду проведених студійних занять зі слухачами курсів підвищення кваліфікації **доходимо висновків:**

1. Проаналізовані базові поняття «читацька компетентність», «компетентнісні вправи», «типи компетентнісних вправ», «компетентнісні запитання», «компетентнісні завдання», «компетентнісні задачі» сприяли побудові моделі й класифікації компетентнісно зорієнтованих літературних вправ. Аналіз здійснено з використанням досягнень психології (Н. В. Чепелева, Н. О. Михайличенко), учених-педагогів (О. Д. Барабаш, В. В. Желанова, А. П. Лозенко, О. М. Дудник, О. В. Матвієнко) і методистів-науковців у системі шкільної літературної освіти (С. П. Паламар, Г. Л. Бійчук, В. О. Братко, А. М. Фасоля, Т. О. Яценко, Г. М. Гич, Л. А. Назаренко, В. І. Шуляр та ін.). Теоретичні виклади проілюстровані логіко-семіотичними моделями, що вибудовано з урахуванням фі-

лософії триєдності (тріадності).

2. З'ясовано особливості технології конструювання компетентнісних літературних вправ. До них належать: урахування / увідповіднення компетентнісних літературних вправ (КЛ *Впр*) до ключових і читацьких компетентностей та наскрізних умінь. Визначено архітектоніку побудови КЛ *Впр*: 1) тип компетентнісної літературної вправи: компетентнісне літературне запитання, компетентнісне літературне завдання, компетентнісна літературна задача; 2) норми і цінності в системі діалогової діяльності суб'єктів літературної освіти; 3) складники літературної компетентності: читацька компетентність, наскрізні вміння, ключова компетентність; 4) орієнтовна основа читацьких дій суб'єктів літературної освіти; 5) продукт читацької діяльності як результат діалогової співпраці суб'єктів літературної освіти на засадах твороцентризму.

3. Розроблено класифікацію компетентнісних літературних вправ (КЛ *Впр*). Типи КЛ *Впр*: компетентнісно зорієнтовані літературні запитання (КЛ *Зп*), компетентнісно зорієнтовані літературні завдання (КЛ *Зв*), компетентнісно зорієнтовані літературні задачі (КЛ *Зд*). Компетентнісно зорієнтовані літературні вправи поділяємо за видами на: 1) літературні вправи (предметні), 2) літературно-мистецькі вправи (міжпредметні), 3) міжгалузеві літературні вправи (за освітніми галузями). До кожного типу подано його структуру та складники, що мають бути враховані під час конструювання **КЛ *Впр***.
4. Запропоновано авторське визначення **«компетентнісно зорієнтовані літературні вправи (запитання, завдання, задачі) (КЛ *Впр*)** – інструментарій, що допомагає формувати не тільки здатність учнів-читачів застосовувати літературні знання, уміння і навички під час вивчення літературної теми, а й уводити їх у систему організаційно-діяльнісних, практико-діяльнісних, творчо-діяльнісних, рефлексивно-оцінних дій як суб'єктів літературної освіти». Їх узгоджено з набором 11 ключових компетентностей, 11 наскрізними навичками, 5 читацькими (предметними) компетентностями та 4 групами навчальних результатів.
5. Вибудовано типологічну класифікацію компетентнісно зорієнтованих літературних вправ (компетентнісні літературні запитання, завдання, вправи) (**КЛ *Впр***) за складниками: когнітивний, діяльнісний і ціннісно-етичний, що маємо враховувати в архітектоніці організації діалогової співпраці суб'єктів літературної освіти, що реалізує принцип творочентризму. Такі вправи (**КЛ *Впр***) варіативні й зорієнтовані на літературний розвиток учня-читача та рівень його навчальних досягнень. Вони (вправи) передбачають виконання низки дій в умовах самостійної читацької пізнавальної діяльності школярів або/і за участі тренера / наставника / учителя-організатора співпраці суб'єктів літературної освіти.
6. Розроблено зразки компетентнісно зорієнтованих літературних вправ за темою «Тарас Шевченко. Розрита могила». У розвідці представлено авторський погляд на вивчення вірша як медитативної елегії, подано авторське розуміння поняття «медитативна елегія». Запропоновано низку компетентнісних літературних запитань, завдань і задач, що відповідають типології, видам, класифікації за складниками та увідповіднені до розробленої архітектоніки кожної компетентнісної літературної вправи. Акцент зроблено на ціннісно-етичний компонент у формуванні інтелектуальних учнів-читачів. Для цього використано мотто літературного заняття із твердженнями Івана Дзюби. Ціннісно-етична норма медитативної елегії визначена як «слава козацька», «слава України».
7. Означена проблема може бути продовжена як перспективна. Запропонована технологія конструювання компетентнісно зорієнтованих літературних вправ (запитань, завдань, задач) вписується в систему шкільної літературної освіти Нової української школи взагалі та для будь-якої вікової категорії школярів та літературної теми. Апробацію означеної проблеми здійснено під час тренінгів й авторської студії для вчителів української, зарубіжної літератур та інтегрованого курсу й одержано схвальні відгуки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барабаш О. Д. Особливості оволодіння педагогами способами професійної діяльності в умовах післядипломної освіти / Ольга Дмитрівна Барабаш // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, II(10), Issue: 20, 2014. – С. 47–50. www.seanewdim.com.
2. Барабаш Ю. Любов // *Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка* / Ю. Барабаш, О. Боронь, І. Дзюба [та ін.]; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Наукова думка, 2008. – С. 256–278.
3. Гич Г. М. Компетентнісно орієнтовані завдання на заняттях із зарубіжної літератури у 5 класі / Г. М. Гич // *Формування та розвиток ключових і предметних компетентностей учнів на заняттях зарубіжної літератури в умовах переходу до НУШ* / Збірник компетентнісно орієнтованих завдань / Укладачі: Г. В. Пономаренко, Д. В. Лукьяненко. – Миколаїв : ОППО, 2022. – С. 6–19.
4. Дудник О. М. Структурні компоненти педагогічних задач контекстної спрямованості / О. М. Дудник // *Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка*. Випуск 18. – Т. 1. – 2019. – С. 145–149. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-31>.
5. Желанова В. В. Педагогічні задачі контекстного типу як засіб формування рефлексивної компетентності майбутнього вчителя початкових класів / В. В. Желанова // *Педагогічний дискурс*, випуск 12. – 2012. – С. 149–155.
6. Компетентнісний підхід до вивчення української літератури в основній школі : посібник / С. П. Паламар, Г. Л. Бійчук, В. О. Братко, Н. М. Логвіненко, А. М. Фасоля, В. М. Тименко, З. О. Шевченко. – К. : Видавничий дім «Сам», 2017. – 112 с.
7. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. – К. : МОН України. – 2016. – 40 с.
8. Курач Л. І., Фідкевич О. Л. Компетентнісно орієнтовані завдання в процесі вивчення мови в школах України: конструювання та впровадження / Лариса Іванівна Курач, Ольга Львівна Фідкевич // *Український педагогічний журнал*, 2016. – № 4. – С. 52–59.
9. Лозенко А. П. Дидактико-рефлексивні задачі як засіб формування у майбутніх учителів початкової школи рефлексивних умінь у процесі дидактичної підготовки / А. П. Лозенко // *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 32. – 2010. – С. 77–83.
10. Матвієнко О. В. Метод конкретних педагогічних ситуацій / Ольга Василівна Матвієнко. – К. : Українські пропілеї, 2001. – 300 с.
11. Михальчук Н. О. Психологія читання та розуміння літературних творів старшокласниками : монографія / Н. О. Михальчук ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К. : Print house, 2012. – 360 с.
12. Модельна навчальна програма «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І. А.). – 2023. – 152 с. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1-b5C1YVawAnEiomi860WTsbh06om83_d/view.
13. Пахаренко В. І. Основи теорії літератури / Василь Іванович Пахаренко. – К. : Генеза, 2007. – 296 с.
14. Старагіна І. П. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навчально-методичний посібник / Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. – Харків : Соняшник, 2020. – 176 с.
15. Фасоля А. Компетентнісно зорієнтовані завдання: новація? Імітація? / А. М. Фасоля // *Українська література в загальноосвітній школі*. – 2014. – № 5. – С. 14–20.
16. Формування та розвиток ключових і предметних компетентностей учнів на заняттях зарубіжної літератури в умовах переходу до НУШ / Збірник компетентнісно оріє-

ентованих завдань / Укладачі: Г. В. Пономаренко, Д. В. Лукьяненко. – Миколаїв : ОІППО, 2022. – 68 с.

17. Чепелева Н. В. Текст і читач : посібник / Наталія Василівна Чепелева. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2015. – 124 с.

18. Шуляр В. І. Модель літературної компетентності учнів-читачів Нової української школи : навчально-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2022. – 192 с.

19. Шуляр В. І. Ціннісно-етична парадигма в системі літературної освіти Нової української школи (теоретико-методична візія). І частина : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. – Миколаїв : МОІППО, 2022. – 198 с.

LITERARY COMPETENCE-ORIENTED EXERCISES ON TARAS SHEVCHENKO'S POEM «THE DUG UP GRAVE»: CONSTRUCTION TECHNOLOGY

Shuliar Vasyl,

*Doctor of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Theory and Methodology
of Linguistic-Literary and Artistic-Aesthetic Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a, Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
vasyl.shuliar@moippo.mk.ua*

The article provides a psychological and pedagogical analysis of competence-based exercises. The experience of methodologists in this direction is singled out. A number of concepts have been analyzed. The author's understanding of «competent literary exercises» and «meditative elegy» is offered. The literary competence-oriented exercises on Taras Hryhorovych Shevchenko's poem «The Dug Up Grave» have been developed.

The architecture of the article contains two parts. In the first part, the author presents an analysis of competence-based tasks. A psychological comment on reading competence has been made. The characteristics of reading competence, according to Natalia Chepeleva, have been highlighted. The components of reading competence are cognitive, communicative, and operational. The features and components are presented on the basis of the philosophy of the triad. The content of each component has been presented by the author from the perspective of literature methodology. The set of competencies of students-readers, proposed by Tamila Yatsenko, coincides with the author's understanding.

The article also presents the classification of competence-based exercises, which include: competence-oriented literary questions and competence-oriented literary tasks. The researcher defines each type and provides information about the types, and clarifies their structure. Moreover, each type of competence-oriented literary exercise is accompanied by a methodical commentary.

The models of competence-oriented literary exercises have been developed based on Taras Hryhorovych Shevchenko's poem «The Dug Up Grave». The samples of competence-oriented literary exercises have been developed. The author's view on the study of the poem as a meditative elegy is presented. The author's understanding of the concept of «meditative elegy» is clarified. A number of literary competence questions and tasks corresponding to typology and classification are proposed. The components are taken into account and correspond to the developed architecture of each competence literary exercise. The emphasis is placed on the value-ethical component in the formation of intelligent students-readers. For this purpose, the motto of the literary lesson using the statements of Ivan Dziuba was used. The value-ethical

norm of the meditative elegy is defined as «the glory of the Cossacks, the glory of Ukraine».

Keywords: *competence tasks; competence questions; meditative elegy; reading competence; types of competence exercises.*

REFERENCES

1. Barabash, O. D. (2014). Osoblyvosti ovolodinnia pedahohamy sposobamy profesiinoi diialnosti v umovakh pislidyplomnoi osvity [Peculiarities of teachers' mastery of methods of professional activity in the conditions of postgraduate education]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, II(10), Issue: 20, 47–50. www.seanewdim.com. (ukr).
2. Barabash, Yu. (2008). Liubov [Love]. In Barabash, Yu., Boron, O. & Dziuba, I. ta in. *Temy i motyvy poezii Tarasa Shevchenka*. [Themes and motifs of Taras Shevchenko's poetry]. NAN Ukrainy, In-t l-ry im. T. H. Shevchenka K.: Naukova dumka, 256–278 (ukr).
3. Chepelieva, N. V. (2015). *Tekst i chytach* [Text and reader]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. Ivana Franka (ukr).
4. Dudnyk, O. M. (2019). Strukturni komponenty pedahohichnykh zadach kontekstnoi spriamovanosti [Structural components of pedagogical tasks of contextual orientation]. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Innovatsiina pedahohika*. Vypusk 18. T. 1, 145–149. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-31> (ukr).
5. Fasolia, A. (2014). Kompetentnisno zorientovani zavdannia: novatsiia? Imitatsiia [Competence-oriented tasks: innovation? Imitation?]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*, 5, 14–20 (ukr).
6. Hych, H. M. (2022). Kompetentnisno oriientovani zavdannia na zaniattiakh iz zarubizhnoi literatury u 5 klasi [Competency-oriented tasks in classes on foreign literature in the 5th grade]. In Ponomarenko, H. V. & Lukianenko, D. V. *Formuvannia ta rozvytok kliuchovykh i predmetnykh kompetentnostei uchniv na zaniattiakh zarubizhnoi literatury v umovakh perekhodu do NUSh*. Mykolaiv: OIPPO, 6–19 (ukr).
7. *Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. Nova ukrainska shkola* (2016). [Conceptual principles of secondary school reform. New Ukrainian school]. K.: MON Ukrainy (ukr).
8. Kurach, L. I. & Fidkevych, O. L. (2016). Kompetentnisno oriientovani zavdannia v protsesi vyvchennia movy v shkolakh Ukrainy: konstruiuvannia ta vprovadzhenia [Competency-oriented tasks in the process of language learning in schools of Ukraine: design and implementation]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 52–59 (ukr).
9. Lozenko, A. P. (2010). Dydaktyko-refleksyvni zadachi yak zasib formuvannia u maibutnikh uchyteli pochatkovoï shkoly refleksyvnykh umin u protsesi dydaktychnoi pidhotovky [Didactic-reflective tasks as a means of forming reflective skills in future primary school teachers in the process of didactic training]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*. Vypusk 32, 77–83 (ukr).
10. Matviienko, O. V. (2001). *Metod konkretnykh pedahohichnykh sytuatsii* [The method of specific pedagogical situations]. K.: Ukrainski propilei (ukr).
11. Mykhalchuk, N. O. (2012). *Psykhohohiia chytannia ta rozuminnia literaturnykh tvoriv starshoklasnykamy* [Psychology of reading and understanding of literary works by high school students]. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, In-t psykhohohii im. H. S. Kostiuka. K.: Print house (ukr).
12. Pakharenko, V. I. (2007). *Osnovy teorii literatury* [Fundamentals of the theory of literature]. K.: Heneza (ukr).
13. Palamar, S. P., Biichuk, H. L., Bratko, V. O., Lohvinenko, N. M., Fasolia, A. M., Tymenko, V. M. & Shevchenko, Z. O. (2017). *Kompetentnisnyi pidkhid do vyvchennia ukrainskoi literatury v osnovnii shkoli* [Competency approach to the study of Ukrainian

literature in primary school]. К.: Vydavnychi dim «Sam» (ukr).

14. Ponomarenko, H. V. & Lukianenko, D. V. (2022). *Formuvannia ta rozvytok kliuchovykh i predmetnykh kompetentnosti uchniv na zaniattiakh zarubizhnoi literatury v umovakh perekhodu do NUSh* [Formation and development of key and subject competencies of students in foreign literature classes in the conditions of transition to NUS]. Mykolaiv: OIPPO (ukr).

15. Shuliar, V. I. (2022). *Model literaturnoi kompetentnosti uchniv-chytachiv Novoi ukrainskoi shkoly* [Model of literary competence of students-readers of the New Ukrainian school]. Mykolaiv: OIPPO (ukr).

16. Shuliar, V. I. (2022). *Tsinnisno-etychna paradyhma v systemi literaturnoi osvity Novoi ukrainskoi shkoly (teoretyko-metodychna viziia)* [Value-ethical paradigm in the system of literary education of the New Ukrainian School (theoretical and methodological vision)]. I chastyna: Mykolaiv: MOIPPO (ukr).

17. Starahina, I. P. (2020). *Nova ukrainska shkola: rozvytok chytatskoi kompetentnosti v uchniv pochatkovoї shkoly v systemi intehrovanoho navchannia* [New Ukrainian school: development of reading competence among primary school students in the system of integrated education]. Starahina, I. P., Tereshchenko, V. M. & Panchenkov, A. O. Kharkiv: Soniashnyk (ukr).

18. Yatsenko, T. O., Pakharenko, V. I., Slyzhuk, O. A. & Tryhub, I. A. (2023). *Modelna navchalna prohrama «Ukrainska literatura. 7–9 klasy» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Model curriculum «Ukrainian literature. 7–9 grades» for general secondary education institutions]. Retrieved from: https://drive.google.com/file/d/1-b5C1YBawAnEiomi860WTsbh06om83_d/view (ukr).

19. Zhelanova, V. V. (2012). *Pedahohichni zadachi kontekstnoho typu yak zasib formuvannia refleksyvnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv* [Pedagogical tasks of the contextual type as a means of forming reflective competence of the future primary school teacher]. *Pedahohichni dyskurs*, випуск 12, 149–155 (ukr).